

Mirko ŠIMUNOVIĆ, *Zbornik hrvatskih branitelja 111. Xp. brigade Žepče poginulih i nestalih u ratu 1992.-1996., Udruga obitelji poginulih i nestalih branitelja Hrvatske zajednice Herceg Bosne Podružnica - Žepče, 2001., 432 str.*

Knjiga Mirka Šimunovića pojavila se prije nekoliko mjeseci u izdaju Udruge obitelji poginulih i nestalih hrvatskih branitelja - Podružnice Žepče. U predgovoru autor nas upozna je s razlozima nastanka ove knjige, uz zahvalnost izdavaču i svima ostalima koji su mu pomogli tijekom njezina nastajanja i izdavanja.

U prvom glavnom poglavlju knjige (str. 10.-410.) M. Šimunović, donosi najprije tri pjesme posvećene svom poginulom sinu i ostalim hrvatskim braniteljima, a zatim tekst o poginulom sinu i dalje abecednim redom o 399 ostalih poginulih hrvatskih branitelja 111 Xp žepačke brigade tijekom rata 1992.-1996. godine. Taj dio predstavlja najpotresniji i najznačajniji dio knjige. Za svakoga poginulog branitelja na jednoj stranici je dana njegova slika (izuzev za njih troje za koje se nisu mogle pronaći), životopis i fotografija nadgrobnog spomenika (ako je spomenik podignut) u mjestu njihova pokopa. U životopisu, uz uobičajene podatke o imenu i prezimenu, imenu oca i majke, datumu i mjestu rođenja, donose se i podaci o bračnom stanju, zanimanju i radu u civilstvu, vremenu stupanja u žepačku brigadu, okolnostima i mjestu pogibije, činu, mjestu ukopa i odlikovanju. Fotografije svih 397 poginulih branitelja su onakve kakve su se mogle pronaći u trenutku pripreme knjige za tisak (za trojicu za koje one nedostaju stavljen je znak njihove postrojbe u boji) i više od 90 posto njih je u boji, a u boji su i fotografije svih 366 spomenika i jednog groba, koji su do tiskanja knjige podignuti, dok za ostalih 33 poginula branitelja spomenik još nije podignut zbog progona puka s toga područja, što je u knjizi, kod svakog takvog slučaja posebno iskazano. Iz životopisa proizlazi da se od 400 poginulih branitelja njih 396 bili muškarci, a 4 žene, po nacionalnom sastavu 386 su bili Hrvati, 8 Muslimani i 6 Srbi, a 165 ih je bilo oženjeno, a 235 neoženjeno. Potresno je što je bez jednog roditelja (oca) ostalo 418 djece. Najmlađi poginuli branitelj imao je 16, a nastariji 73 godine, a najveći je broj poginulih, njih 128, bio u životnoj dobi između 19 i 25 godina, a zatim slijedi 86 poginulih u dobi od 26 do 30 godina, i 40 poginulih u dobi od 36 do 40 godina, što je sveukupno 274 poginulih u dobi od 19 do 35 godina tj. u najsnažnijoj dobi. Iz analize izlazi da su Hrvati žepačkog kraja poginuli uglavnom u svom kraju braneći isključivo svoj dom i svoju obitelj u sukobima sa srpskim i muslimanskim snagama. U borbi sa srpskim snagama (1992.-1993.) poginulo je 159 branitelja, a sa muslimanskim snagama (1993.) 241 branitelj. Po godinama na prvom mjestu je 1993. tijekom koje je poginulo najviše branitelja njih čak 239, a zatim slijedi 1992. godina s 99 poginulih branitelja.

U drugom dijelu (str. 411.-427.) slijedi najprije popis abecednim redom 260 ranjenih bojovnika 111. Xp. brigade HVO-a u sukobu sa srpskim postrojbama 1992.-1993. (str. 411-415.), a zatim popis 639 ranjenih iste brigade u sukobu sa muslimanskim postrojbama 1993.-1994. (str.416.-427.), za koje je autor uspio prikupiti podatke. Uz prezime ime ranjenika i ime njihova oca navedeno je njihovo prebivalište te datum i mjestu stradanja.

Slijedi zemljovid žepačkog kraja te fotografije u boji spomenika poginulim bojovnicima u Novom Šeheru, Osovi, Kiseljaku, kraj Žepča, Divovim Vodama, Žepču i spomen pakra u Fojnici (str. 429.-430.).

Na kraju je bilješka o autoru, kazalo sadržaja knjige i zahvala onima koji su pomogli tiskanje knjige. U knjizi je priložen upitnik za dopunu podataka za novo dopunjeno izdanje.

Iako autor nije ništa zasebno rekao o žepačkom prostoru i događajima 1992-1996. na tome području na početku ni na kraju knjige, pa će čitatelji morati posegnuti za nekom od knjiga koja to obrađuje (kao primjerice Franje Marića, *Kronologija žepačkog kraja 1458.-1998.*, Zagreb-Žepče, 1998.), ipak se iz životopisa poginulih i popisa ranjenih branitelja te zbirnih podataka koje sam iznio može isčitati ono najbitnije. Naime, žepački kraj obuhvaća gestrateški važan prostor južno od Doboja i sjeverno od Zenice sa prirodnim središtem u Žepču, uz glavnu prometnicu koja vodi dolinom rijeke Bosne iz Slavonije do Sarajeva. U 14 rimokatoličkih župa žepačkog dekanata živjelo je prema popisu stanovništva 1991. ukupno 52.614 Hrvata katolika, koji su administrativno bili namjerno podijeljeni na pet općina (Žepče, Zavidovići, Maglaj, Teslić i Zenica), tako da ni u jednoj općini nisu imali većinu. Srbi, kojih je na tome prostoru živjelo više od 80.000 imali su većinu u jednoj općini (Teslić), a u ostale četiri Muslimani, kojih je tada živjelo više od 150.000 (Marić, 264.-270.). Na području općine Žepče, gdje su Hrvati nekada činili i više od 50% stanovništva, tada (1991.) ih je živjelo 9.100 i činili su 39,62% stanovništva općine. Tijekom rata 1941.-1945., a posebice tijekom porača Hrvati žepačkog kraja bili su izloženi ogromnom stradanju što pokazuju i podaci o 945 poginulih, od kojih čak 708 njih ubijeno 1945., a sedanaest ubijeno 1946. godine. Bilo je to tragično iskustvo koje žepački Hrvati nikada nisi zaboravili, te će im pomoći da se organiziraju u novim ratnim okolnostima. Agresija i rat na Bosnu i Hercegovinu na žepačkom području započinje u svibnju 1992. oružanim napadima tadašnje Jugoslavenske narodne armije i četnika na mjesta u tesličkom i tešanjskom kraju nastanjena Hrvatima, od kojih su neka i okupirali. Iz tih mjesta su se u Žepče slile brojne hrvatske izbjeglice, kojega avijacija JNA počinje bombardirati, kojom prilikom stradavaju mnogi civili. Zato se izbjeglice i prognanici upućuju u sigurnija područja na jugu te u Hrvatsku. Istodobno agresiji su se oduprli bojovnici HVO-a objedinjeni u "111. Xp brigadi Žepče". Tako se tada početkom rata 1992. žepački kraj ponovno ujedinio u jedinstveni hrvatski prostor, koji je oduvijek bio kompaktna cjelina, i koji je prema popisu 1991. imao 34.721 stanovnika od kojih je bili 21.850 ili 62,93% Hrvata, 9.671 ili 27,85% Muslimana, 3.200 ili 9,22% Srba, bez dijela komunšanskog kraja tada okupiranog od Srba, na kojem je živjelo oko 5.500 Hrvata (Marić, 304). To je prostor koji su branili i obranili bojovnici 111 žepačke brigade HVO-a, njih oko 5.500, od srpskih snaga ali i od muslimanskih snaga (od 24. lipnja 1993.), uz ogromne žrtve u životima koje je Šimunović u knjizi opisao, ne računajući još oko stotinu poginulih i oko 900 ranjenih civila. Sve te ogromne žrtve zorno pokazuju kako se ovdje vodila ogorčena borba za život i goli opstanak tamošnjih Hrvata. Oni su jedinstvenošću boraca i naroda, hrabrošću i požrtvovnošću uspjeli odbraniti žepački kraj, te nisu doživjeli sudbinu mnogih prognanih Hrvata iz Srednje Bosne.

Autor je ovu vrlo vrijednu i obimnu knjigu junaštva i stradanja pisao s mnogo ljubavi, poštovanja i topline prema poginulim hrvatskim bojovnicima i ljudi-

ma rodnoga žepačkog kraja, uloživši u nju i mnogo truda kako bi prikupio sve podatke iznesene u knjizi.

Značenje knjige Mirka Šimunovića je u tome da ona podsjeća na sudbonosne i krvave dane obrambene borbe za opstojnost Hrvata na prostoru žepačkog kraja 1992.-1996. godine i na poginule hrvatske branitelje 111. Xp. brigade HVO-a Žepče u toj borbi, i tako daje i trajan prinos trajanju hrvatske memorije te što može poslužiti znanstvenicima, posebice povjesničarima, u istraživanju hrvatskih žrtava rata ali i u spriječavanju manipulacija i krivotvorina o tamošnjim događajima i žrtvama u budućnosti.

Zdravko Dizdar